

A BRUNSZVIK TERÉZ ÓVODA HAJNALA HÓDMEZŐVÁSÁRHELYEN

Brunszvik Terézia grófnő (1775-1861) — akinek az apját, Brunszvik Antalt, Mária Terézia 1775-ben az összes utódokra kiterjesztve, grófi rangra emelt — az apja korai halála után az özvegy édesanyjával, valamint az özvegy Deymné Brunszvik Jozefina húgával és annak két fiával együtt, az 1800-as években Budára költözött. Brunszvik Terézia elvállalta az özvegy húga két gyermekének nevelését és tanítását. Ezt megelőzően, európai körútja alkalmával megismerkedett a svájci Pestalóci pedagógussal, és annak két fő művével: *Lienhard und Gertrud* és *Wie Gertrud ihre Kindern lernt* (*Ahogy Gertrud a gyerekeit tanította*).

Pestalóci ezekben a művekben fejtette ki a nevelésre és tanításra vonatkozó gondolatait. A szegény nép siralmas helyzetének, nevelés és oktatás által való megjavítását. Eme gondolatok nagy hatással voltak Brunszvik Teréziára.

Az első óvodát - korabeli néven kisdudóvót - „Angyalkert” név alatt 1828. június 1-jén édesanyja budai házában (a mai Mikó utca és Attila út sarkán) nyitotta meg. 1836-ban egyesületet alapított az óvodák elterjesztésére. Rövid idő alatt több város — köztük városunk is — követte a példát. Hódmezővásárhelyen 1860-ban Bereck Pál földbirtokos, dr. Haris János városi főorvos és felesége kezdeményezésére kisdudóvó egyesület alakult és alapítványt hoztak létre, amelynek célja óvoda alapítása és működtetése.

Az első óvoda 1860-ban a Bocskai utcában bérelt házban, Szél Sámuel református lelképásztor támogatásával „Brunszvik Terézia Óvoda Hódmezővásárhely” néven nyílt meg, ahol Dapsy Kálmán kisdudóvóval kezdte meg az óvoda működését.

Dapsy Kálmán 1840-ben Miskolcon született. Édesapja szabó volt. Az érettségi után Sárospatakon joghallgató lett, mikor szülővárosában a hírneves kisdudóvót, Tóth Istvánt betegsége idején helyettesítette. Ez felkeltette benne a kisdudóvó hivatottságot. Apai tilalom ellenére az alapnevelői pályát választotta élethivatásul. A Ney Ferenc pesti óvóképző intézetben nyert oklevelet, s 1860-ban a Vásárhelyen létrehozott óvodában lett kisdudóvó. Az óvoda felszerelése korszerű volt, de a szülők csupán gyermekmegőrzőnek tekintették az óvodát. Télen alacsony volt a létszám, míg nyáron, a mezőgazdasági munkák idején több szülő hagyta óvodában a gyermekét.

1862-ben, 20 éves korában megnősült, s a város főbírója és egyházi főgondnok édesapja (nekem ösápám) 16 éves leányát, Máriát vette feleségül. Házasságukból hat gyermek született, de csak Jolán és Károly érte meg a felnőtt kort.

Mivel az óvoda nem volt rentabilis, Dapsy Kálmán feleségével és gyermekeivel

négy év múlva Losoncra távozott. Feleségétől elvált, aki a gyermekeivel visszament Vásárhelyre a szülői házba.

Losoncon az óvodát vezette, majd ismét megnősült, Piskovics Franciskát vette feleségül. Ebből a házasságából egy gyermek, Erzsébet született. A felesége is és a gyermeke is rövid idő után meghalt.

A második felesége halála után Losoncon ismét megházasodott és a „női érelyekkel gazdagon megáldott, széplelkű és művelt” Almásy Máriát vette feleségül. Házasságukból hat gyermek született (Lajos, Béla, Gizella, Mária, Irén és Ilona). 1885-ben a család Szeghalomra költözött, és Dapsy Kálmán a Simay János kisdudóvó halála miatt a róla elnevezett Simay óvoda vezetését vette át. Itt született még négy gyermeke: Anna, Erzsébet, Etelka és Géza.

Dapsy Kálmán a Simay János által létrehozott alapítvány felhasználásával, a korának legmagasabb szintű kisdudóvóvát létesített Szeghalmon. Munkája mellett tanügyi lapokban jelentek meg irodalmi szintű szakdolgozatai. Korának elismert pedagógusa volt. Halála előtt egy sajnálatos baleset következtében fél szemét elvesztette.

Dapsy Kálmán halála után kiskorú árva-ít, Erzsébetet, Etelkát és Gézát a debreceni és a kecskeméti árvaház, s a sepsiszentgyörgyi Tanítóképző Intézet vette gondjaiba.

Gyermekei között Dapsy Gizella írónő (Losoncon 1885. 01. 18-án született, meghalt Nógrádverőcén 1940. 04. 30-án) tűnt ki írói tehetségével. Munkái gyakran „Nil” néven jelentek meg. Férje Rozsnyai Kálmán, aki sokszor *van der Hoschke* néven szerepelt, színész és író volt.

Dapsy Gizella három húgával együtt 1898/99-es tanévben a Hódmezővásárhelyi Állami Óvónőképző Intézetben szerzett óvónői diplomát. Édesapja halála után a hálás szeghalmaiak őt választották a Simay óvoda vezetőjévé.

Az első világháború után Szeghalmon üldözni kezdték, állásvesztésre ítélték és férjével együtt 1926-ban Nógrádverőcére költöztek. Férjével közeli barátságba került Ady Endrével és az Ady családdal. Munkatársa volt a *Jövendő* c. újságnak, amelyben nemcsak pacifista költeményeit, hanem három elbeszélését és egy regényrészletét is publikálták.

Dapsy Gizella munkái könyv alakban is megjelentek:

Zsúrvilág a provincián. Gyula, 1904.

Versek. Békéscsaba, 1905.

Nálunk. Versek, 1908.

A szívem. Versek, 1910.

Lélekstációk. Elbeszélések, 1911

Lelkem virágos ablakból. Versek, 1914

A fehér ruha. Regény, 1915

Testamentum. Versek, 1914-1925

Ady Endre az életben. Budapest, 1928.

DAPSY GIZELLA MÉG

Nagynéha még suhanva visszajár
Kísérteni egy álom-émlék.
Nagynéha még indulni készülök
És mennék, mennék...

Még hívogatják kóbor lelkemet
Ezüstködös fénypázmás éjek.
Néma szívembe dalt a csillagok
Még hintonének.

Valaki még tán fellobbantaná,
szemem kihavadt, beteg fényét,
Mosolyos, tiszta, halkszavú öröm
Alvó reményét.

Még tudnék lágyan, lopva, remegőn,
Imás gyönyörrel csókot adni.
... Jó Istenem! Még tudnék fiatal,
Fehér maradni...

A budapesti Petőfi Irodalmi Múzeum-ban van az emlékkönyve, amely 280 korabeli író és költő sajátkezű bejegyzését őrzi.

Fordított Dosztojevszkij és Puskin műveiből is.

Munkám során a következő források voltak segítségemre: Szeremlei Sámuel: Hódmezővásárhely története. Internet: különösen Dapsy Gizella és férje Rozsnyai Kálmánra vonatkozóan Balogh Tamás tudósításai, a Hódmezővásárhelyi Állami Óvónőképző Intézet anyakönyve: Dapsy Gizella, Dapsy Mária, Dapsy Irén és Dapsy Anna 1898-1907-ben ott szereztek óvónői diplomát. Juhász László református lelképásztor, gömör-tornai esperes, (akinek Dapsy Kálmán Szeghalmon született Dapsy Erzsébetnek volt a férje) 1932-ben megírt *Juhász és a Dapsy Család Története* című könyv. A könyv Erzsébet fiánál, Juhász Lászlónál Miskolcon megtalálható.

Tárkány Szűcs Géza
(F. NLVK)